

بررسی تأثیر هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری با متغیر میانجی عزت نفس^۱

صفورا نیکومنش^۲

چکیده

مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری از جمله ویژگیهای مهمی هستند که لازمه موفقیت افراد جامعه می باشند. این مطالعه با هدف بررسی تأثیر هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری با متغیر میانجی عزت نفس در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس انجام شد. این مطالعه به روش میدانی در بین جامعه آماری بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس در سال ۱۳۹۹ که تعداد آنها ۲۰۰ نفر بود، انجام شد. نمونه آماری طبق جدول مورگان ۱۲۷ نفر از بانوان شهرستان سرخس بودند که به روش نمونه گیری غیر احتمالاتی در دسترس انتخاب شدند. پرسشنامه های هوش هیجانی شوت و دیگران (۱۹۹۸)، عزت نفس کوپراسمیت (۱۹۶۷)، مهارت های اجتماعی ماتسون (۱۹۸۳) و پرخاشگری باس و پری (۱۹۹۲)، پرسشنامه های استفاده شده در این تحقیق بودند. تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده ها شامل آمار توصیفی، مدلسازی معادلات ساختاری و تحلیل مسیر در نرم افزارهای Excel، SPSS و Smart PLS انجام شد. نتایج نشان داد که هوش هیجانی بر عزت نفس، همچنین عزت نفس بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری تأثیر دارد و همچنین هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری از طریق متغیر میانجی عزت نفس تأثیر دارد، اما تأثیر مستقیم هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و تأثیر مستقیم هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری معنادار نمی باشد.

کلمات کلیدی: هوش هیجانی، عزت نفس، مهارت های اجتماعی، کاهش پرخاشگری، بانوان.

^۱ تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۸/۲۲ - تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۲۱

^۲ کارشناسی ارشد علوم تربیتی، گرایش مدیریت آموزشی، دانشگاه پیام نور، مشهد، ایران.

Safuranikumanesh@gmail.com

مقدمه

امروزه تعداد زنان سرپرست خانوار به دلایل مختلف در حال افزایش است. بیشتر این خانوارها مشکلات فراوانی دارند، بطوری که فزونی این گروه به صورت آسیبی اجتماعی شناخته می شود (صیامی و ستاری وند، ۱۴۰۰: ۴۰۶). در کشور ایران، به منظور مبارزه با فقر و کاهش محرومیت، سازمان ها و نهادهای رفاهی متعددی در قالب راهبردهای حمایتی ایجاد شده اند. اداره بهزیستی از جمله این نهادها می باشد که در جهت مبارزه با فقر و محرومیت و توانمندسازی افراد تحت پوشش و زنان سرپرست خانوار، طرح ها و برنامه های ویژه ای ارائه می دهند (جمشیدی و مهدی زاده، ۱۳۹۸: ۶۳۲). آنچه سرپرستی زنان خانوار را به عنوان یک مسأله اجتماعی اثبات می کند، مشکلات و موانعی است که در دنیای بیرون بر سر راه آنان وجود دارد و زنان سرپرست خانوار را به عنوان قشری آسیب پذیر تعریف می کند. کاهش آسیب های اجتماعی، توجه به زنان سرپرست خانوار به عنوان متولیان خانوار و بهبود وضعیت آنان می تواند منجر به کاهش آسیب های اجتماعی، افزایش بهره مندی از توانایی زنان و تربیت خانواده های توانمند بشود بطوریکه توانمندسازی زنان از تربیت نامناسب، افت تحصیلی و بزهکاری کودکان جلوگیری می کند (شیانی و زارع، ۱۳۹۸: ۶۹). مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری می توانند در ایجاد توانمندی زنان سرپرست خانوار مؤثر باشند. پرخاشگری یکی از مشکلات بزرگ بهداشت عمومی و اجتماعی است که با هدف آسیب جسمی، مشکلات روانی و رفتاری ایجاد می شود و عواقب منفی ایجاد می کند (وانگ، یانگ و یانگ^۱، ۲۰۱۸: ۴۴). افراد پرخاشگر، مهارت های تنظیم هیجان و درک احساسات دیگران را نخواهند داشت و فاقد مهارت های لازم برای درک و کنترل مؤثر احساسات خود هستند (دیگرسون، فلین و لوینه^۲، ۲۰۱۸: ۲۲۴). از طرفی مهارت های اجتماعی برای ارتقاء صلاحیت های اجتماعی، هیجانی و رفتاری حیاتی هستند (هات چینز، برک و بومن^۳، ۲۰۱۹: ۷۷۳). مهارت های اجتماعی پایه و اساس شغلی افراد است بطوریکه در بعضی از مشاغل به مهارت های اجتماعی زیادی نیاز است. تعامل با همسالان نیز از طریق مهارت های اجتماعی انجام می شود. افرادی که مهارت های اجتماعی خوبی دارند کمتر دچار مشکلات اجتماعی می شوند (کلارک، باربارو و دیزانایاکه^۴، ۲۰۱۹: ۱۹۷).

1. Wang & Yang & Yang

2. Dickerson & Flynn & Levine

3. Hutchins & Burke & Bowman-Perrott

4. Clark, Barbaro, Dissanayake

عزت نفس بالا بر کاهش پرخاشگری مؤثر است (احمدی، امینی و ذاکریان، ۱۳۹۴). همچنین، عزت نفس بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری تأثیر دارد (پاز، نیکولایسن و کولادو، هورتا و ری^۱، ۲۰۱۷). بنابراین یکی از عوامل تأثیر گذار بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری افراد، عزت نفس است. عزت نفس به اعتقاد فرد به رسیدن به اهدافش، اشاره دارد و ناشی از گرایش ذهنی افراد نسبت به خودشان است که بر اساس تجارب قبلی شکل می گیرد. افرادی که عزت نفس بالایی دارند نگرش ها و دیدگاه های بهتری نسبت به خود دارند، افراد دارای عزت نفس ضعیف، حتی در صورت دستیابی به اهداف شان، نگرش های منفی نسبت به خود دارند (یوگوانی، اوکک و آسموقا^۲، ۲۰۲۰: ۴۹۳). عزت نفس به عنوان احساس کلی فرد از ارزش و صلاحیت خود در زمینه های مختلف زندگی بطور گسترده ای بر بسیاری از صفات فردی تأثیر مثبت دارد، بطوریکه عزت نفس بالا با فروتنی، همدلی، لطف، رضایت، صداقت و شجاعت همراه است و باعث پیشرفت سلامت و رفتار اجتماعی، پیشرفت تحصیلی و موفقیت در زندگی خواهد شد. همچنین عزت نفس یک عامل کاهش دهنده اختلالات روانی و مشکلات روحی مانند افسردگی و اضطراب می باشد. افرادی که از عزت نفس بالایی برخوردارند، به دنبال فرصت هایی برای رشد و نمو خود هستند و مستقیماً با مشکلات روبرو می شوند (روزانسکی و هریسون^۳، ۲۰۱۸: ۳۱). عزت نفس و مهارت اجتماعی نیز با یکدیگر در ارتباط هستند و عزت نفس بالا، افراد را در برابر تجربیات منفی محافظت کند (سایفو، هالری و واحدی^۴، ۲۰۲۰: ۸).

علاوه بر این، هوش هیجانی بر عزت نفس تأثیر دارد (گراوند و وهایی، ۱۳۹۴). هوش هیجانی مثبت پیش بینی کننده ای برای سازگاری روانشناختی بهتر و عزت نفس بالا قلمداد می شود، در عین حال هوش هیجانی منفی به طور معنی داری با رفتارهای مضر، افسردگی و ناراحت کننده ارتباط دارد (صالح و الدیپ^۵، ۲۰۲۰: ۱۳۸). از نظر گلمن، هوش هیجانی عبارت است از: (۱) شناخت احساسات خود؛ (۲) مدیریت احساسات؛ (۳) ایجاد انگیزه خود؛ (۴) شناخت احساسات دیگران؛ (۵) ایجاد روابط (سالورا، یوسان و جاریه^۶، ۲۰۱۷: ۴۰). مطالعات زیادی در زمینه دلایل رفتارهای پرخاشگرانه و عوامل مؤثر بر مهارت های اجتماعی انجام گرفته است، اما

1. Paz & Nicolaisen & Collado & Horta & Rey

2. Ugwuanyi & Okeke & Asemugha

3. Ruzansky & Harrison

4. Saiphoo & Haleri & Vahedi

5. Saleh & Eldeep

6. Salavera & Usan & Jarie

در زمینه تأثیر هوش هیجانی بر مهارت‌های اجتماعی و کاهش پرخاشگری با متغیر میانجی عزت نفس تحقیقی انجام نشده است. تحقیقات انجام شده در زمینه متغیرهای تحقیق، موارد کمی می‌باشند که به آنها اشاره می‌کنیم.

آنتونانزاس^۱ (۲۰۲۱)، گارسیا، سالگوئر و فماندز^۲ (۲۰۱۴)، کاستلو، سالگوئر و فماندز^۳ (۲۰۱۳)، کاکرو، سولیس و فانینگ^۴ (۲۰۱۵)، طاهرنژاد و عبدالهی (۱۳۹۷)، میرکریم پور و خوش روش (۱۳۹۷)، مددیان (۱۳۹۷)، انصافی کوچمشکی و کاشف (۱۳۹۷)، عباسی قراجه، باقری و محمدپور (۱۳۹۶)، جباری، ملول و سالخورده (۱۳۹۶)، توکلی زاده، رحمانی و خدادادی (۱۳۹۶)، نقی زاده (۱۳۹۶)، آسانی ترکمبور، آسانی ترکمبور و رنجبری (۱۳۹۵)، چهارباغی و شهرآبادی (۱۳۹۵)، اکبریان، قدرتی و رضوی (۱۳۹۵)، عرب تیموری (۱۳۹۴)، انتصار فومنی و افشارنجفی (۱۳۹۴)، شریفیان (۱۳۹۴)، ترکمن ملایری و شیخ الاسلامی (۱۳۹۴)، میرخریمه، شهرکی و بهاری (۱۳۹۴)، غفاریان پناهی، توحیدی مقدم و کشتی دار (۱۳۹۴)، نورائی (۱۳۹۴)، عاشوری چمن آبادی، نجات و غلامپور سیجاوندی (۱۳۹۳) و عصمتی و عاشوری چمن آبادی (۱۳۹۳) تأثیر هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری را نتیجه گرفتند. احمدی ده کهنه و نوروزی (۱۳۹۶) رابطه هوش هیجانی و کاهش پرخاشگری، نیکویه، زرانی و فتح آبادی^۵ (۲۰۱۷)، جعفری بلالمی، خلیلیان و زرگرنجاج (۱۳۹۴) تأثیر هوش هیجانی بر مهارت‌های اجتماعی، ولی پور، پورمراد و کهنه پوشی (۱۳۹۶) رابطه بین هوش هیجانی و مهارت‌های اجتماعی، قنبری، سوری و میره وندی (۱۳۹۴)، گراوند و وهابی (۱۳۹۴) تأثیر هوش هیجانی بر عزت نفس، ویرجیل، انجائیان و هولدن^۶ (۲۰۱۴)، شب افروز، جنگی و جوادی (۱۳۹۶)، احمدی، امینی و ذاکریان (۱۳۹۴) تأثیر عزت نفس بر کاهش پرخاشگری، رووالکابا، فرناندز و سالازر، گلکوز^۷ (۲۰۱۷) تأثیر هوش هیجانی بر عزت نفس و مهارت‌های اجتماعی، پاز و دیگران (۲۰۱۷) تأثیر عزت نفس بر مهارت‌های اجتماعی و کاهش پرخاشگری، خدابخش، امانی و رئیسی (۱۳۹۹)، ایمانی و باقری (۱۳۹۴) تأثیر هوش هیجانی بر مهارت‌های اجتماعی، عباسی و حبی مبرهن (۱۳۹۳) و شهابی اوجان، پورشافعی و پاکدامن (۱۳۹۳) رابطه بین

1. Antoñanzas

2. Garcia & Salguero & Fernandez

3. Castillo & Salguero & Fernandez

4. Coccoaro & Solis & Fanning

5. Nikooyeh & Zarani & Fathabadi

6. Virgil & Enjaian & Holden

7. Ruvalcaba & Fernandez & Salazar & Gallegos

هوش هیجانی و مهارت های اجتماعی و نهایتاً محمدی احمدآبادی و ایزدپناه (۱۳۹۷)، کریم زاده، پناهی و قهرمانلو (۱۳۹۷)، واحدی و خوش نظر (۱۳۹۵)، شفیع و شفیع (۱۳۹۵)، زرنثار بابلانی، زرنثار بابلانی و قربانی (۱۳۹۵)، سیادت و جدیدی (۱۳۹۴)، حیدری و قاسمی (۱۳۹۴)، اسدی و امینی (۱۳۹۴)، رابطه بین مهارت های اجتماعی و عزت نفس را نتیجه گرفتند. با توجه به نقش زنان و اهمیت سلامت و آرامش جامعه، بررسی تأثیر هوش هیجانی بر مهارت هایی اجتماعی و کاهش پرخاشگری با متغیر میانجی عزت نفس در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس هدف این مطالعه می باشد. این پژوهش، پاسخی است به سؤال اصلی آیا هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری با متغیر میانجی عزت نفس تأثیر دارد یا خیر؟ بنابراین این پژوهش، فرضیه اصلی زیر را مورد بررسی قرار می دهد:

هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری با متغیر میانجی عزت نفس در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس تأثیر مثبت معنادار دارد.

فرضیات فرعی موارد زیر می باشند:

- هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس تأثیر مثبت معنادار دارد.
- هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس تأثیر مثبت معنادار دارد.
- هوش هیجانی بر عزت نفس در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس تأثیر مثبت معنادار دارد.
- عزت نفس بر مهارت های اجتماعی در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس تأثیر مثبت معنادار دارد.
- عزت نفس بر کاهش پرخاشگری در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس تأثیر مثبت معنادار دارد.

روش پژوهش

مطالعه حاضر یک مطالعه توصیفی-پیمایشی است که در اوایل سال ۱۴۰۰ در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس انجام شد. طبق جدول مورگان برای تعداد جامعه ۲۰۰ نفر، تعداد نمونه ۱۲۷ نفر می باشد. ابزار گردآوری اطلاعات و داده ها پرسشنامه های استاندارد و معتبر هوش هیجانی شوت^۱ و دیگران (۱۹۹۸)، پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت^۲ (۱۹۶۷)، پرسشنامه مهارت های اجتماعی ماتسون^۳ (۱۹۸۳) و پرسشنامه پرخاشگری باس و پری^۴ (۱۹۹۲) بودند که پرسشنامه ها دارای پایایی و روایی مناسب بودند

پرسشنامه های استفاده شده در این تحقیق، استاندارد بوده و دارای روایی و پایایی می باشند. همچنین روایی پرسشنامه ها با استفاده از روایی واگرا و روایی همگرا مورد سنجش قرار گرفت. جهت محاسبه روایی واگرا شاخص HTMT برای جفت متغیرها محاسبه شد، این شاخص باید کمتر از ۰/۹ باشد تا شرط روایی واگرا برای متغیرها برقرار باشد. با توجه به نتایج، برای همه متغیرهای پژوهش، روایی واگرا برقرار بود (جدول ۱).

جدول شماره ۱: شاخص های روایی واگرا

متغیر	شاخص روایی واگرا
هوش هیجانی و عزت نفس	۰/۵۵
هوش هیجانی و کاهش پرخاشگری	-۰/۱۳
هوش هیجانی و مهارت های اجتماعی	۰/۳۵
عزت نفس و کاهش پرخاشگری	-۰/۴۵
عزت نفس و مهارت های اجتماعی	۰/۸۵
مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری	-۰/۴۴

جهت سنجش روایی همگرا اعتبار مرکب^۵ و واریانس متوسط^۶ که در نرم افزار محاسبه شده است مورد بازبینی قرار می دهیم. دو شرط روایی همگرا $CR > 0.7$ و $CR > AVE$ باید برقرار باشد که این دو رابطه در مورد اعتبار مرکب و واریانس متوسط برقرار بود، بنابراین روایی همگرا

1. Schutte

2. Coopersmith

3. Matson

4. Buss & Perry

5. CR=Composite Reliability

6. AVE=Average Variance Extracted

برقرار بود. پایایی پرسشنامه های مورد استفاده از داده های نمونه ای جمع آوری شده با روش آلفای کرونباخ محاسبه شد. نتایج بدست آمده برای همه متغیرها از مقدار قراردادی ۰/۶ بیشتر بدست آمد. بنابراین پایایی پرسشنامه مورد قبول واقع شد (جدول ۲).

جدول شماره ۲: اعتبار مرکب، واریانس متوسط و آلفای کرونباخ

متغیر	واریانس متوسط	اعتبار مرکب	آلفای کرونباخ
هوش هیجانی	۰/۵۷۲	۰/۷۸	۰/۶۸
عزت نفس	۰/۵۷۱	۰/۸۳	۰/۷۴
کاهش پرخاشگری	۰/۷۶	۰/۹۳	۰/۹۰
مهارت های اجتماعی	۰/۴۵	۰/۷۹	۰/۷۱

پرسشنامه ها به روش میدانی برای جمع آوری اطلاعات و داده ها ارائه و تکمیل شدند. به دلیل شرایط کرونا و قرنطینه، روش انتخاب افراد نمونه به صورت نمونه گیری در دسترس و غیر احتمالاتی بود. بدین ترتیب که زنان سرپرست خانوار تحت پوشش بهزیستی برای تحویل سهمیه به خیریه مورد نظر مراجعه می کردند و پرسشنامه به آنها ارائه می شد وقتی تعداد ۱۲۷ پرسشنامه تکمیل شد کار جمع آوری داده ها به اتمام رسید. در ابتدای سؤالات تخصصی ۱۰ سؤال در مورد مشخصات فردی و زمینه ای افراد (سن، وضعیت تأهل، سن ازدواج، تعداد فرزندان، وضعیت پس انداز، وضعیت مسکن، بیماری خاص و نوع آن، میزان شرکت در فعالیت های اجتماعی و میزان اطلاع از حقوق قانونی خود) بود که در تحلیل توصیفی ویژگی های جمعیت شناختی آزمودنی ها مورد استفاده قرار گرفتند. پرسشنامه هوش هیجانی شوت و دیگران (۱۹۹۸) اولین بار توسط شوت و دیگران برای تمام سنین طراحی شده بود، حداقل اینکه در این پرسشنامه، اشاره ای به طیف سنی خاصی نشده است. اما مطالعه ای که توسط سیارروچی^۱ و دیگران (۲۰۰۰) بر روی نوجوانان کانادایی انجام شد، پایایی ۰/۸۴ برای هوش هیجانی کل و برای خرده مقیاس ها به ترتیب، تنظیم هیجان، ۰/۶۶، ارزیابی و بیان هیجان، ۰/۷۶ و بهره برداری از هیجان، ۰/۵۵ را نشان داد. علاوه بر آن، روایی واگرا و همگرا و همچنین پایایی در همین مقاله محاسبه شده و قابل قبول هستند. همچنین، مقاله شاکری نیا و دیگران (۱۳۹۶) برای اندازه گیری هوش هیجانی کارکنان یک سازمان از این پرسشنامه استفاده شده است. این پرسشنامه دارای ۳۳ سؤال تخصصی می باشد، پاسخ سؤالات چندگزینه ای و بر

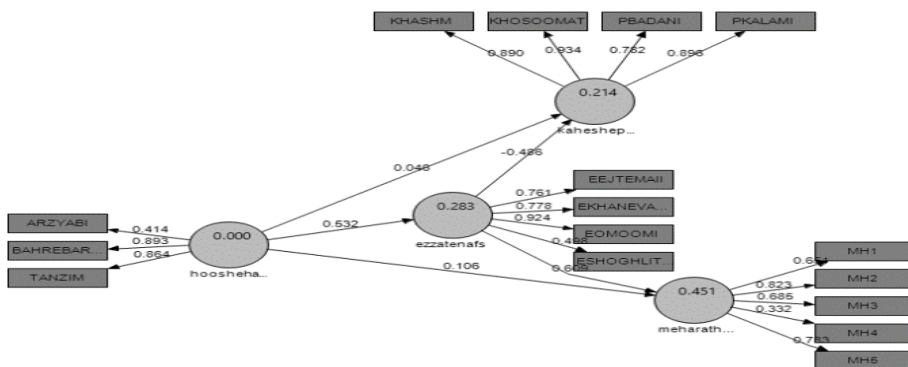
^۱ . Ciarrochi

اساس طیف لیکرت می باشد، بطوریکه کاملاً مخالفم کد ۱، کمی مخالفم کد ۲، نظری ندارم کد ۳، کمی موافقم کد ۴ و کاملاً موافقم کد ۵ دارند اما سؤالات ۵، ۲۸، ۳۲ و ۳۳ بصورت معکوس کدگذاری می شوند. پرسشنامه عزت نفس کوپر و اسمیت (۱۹۶۷) نیز برای همه طیف سنین در مقالات مختلف استفاده شده است. دارای ۵۸ سؤال تخصصی می باشد، پاسخ سؤالات دو گزینه ای بله و خیر می باشد. شیوه کدگذاری پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت به صورت صفر و یک است، بطوریکه چنانچه آزمودنی به سؤالات ۱-۴-۵-۸-۹-۱۴-۱۹-۲۰-۲۷-۲۸-۲۹-۳۳-۳۷-۳۸-۳۹-۴۲-۴۳-۴۶-۴۷ با بله پاسخ دهد کد ۱ و با خیر پاسخ دهد کد صفر می گیرد، بقیه سؤالات بصورت معکوس نمره گذاری می شود. پرسشنامه پرخاشگری باس و پری (۱۹۹۲) برای طیف سنی ۱۸-۲۲ سال طراحی شده است اما در مقاله نجاری و دیگران (۱۳۹۶) برای کارکنان نیروی انتظامی استفاده شده است، از طرفی در این مطالعه روایی واگرا و همگرا و پایایی آن بدست آمده است و قابل قبول بوده است. این پرسشنامه دارای ۲۹ سؤال تخصصی می باشد، پاسخ سؤالات چندگزینه ای و بر اساس طیف لیکرت می باشد، بطوریکه تا به شدت شبیه من نیست کد ۱، تا حدودی شبیه من نیست کد ۲، نه شبیه من است نه شبیه من نیست کد ۳، تا حدودی شبیه من است کد ۴ و کاملاً شبیه من است کد ۵ دارند اما سؤالات ۹ و ۱۶ بصورت معکوس کدگذاری می شوند. پرسشنامه مهارت های اجتماعی ماتسون (۱۹۸۳) در مقاله تقوایی و دیگران (۱۳۹۰) برای طیف سنی بزرگسال استفاده شده است. از طرفی در همین مطالعه روایی همگرا و واگرا و پایایی آن مورد بررسی قرار گرفته و قابل قبول است. این پرسشنامه دارای ۵۶ سؤال تخصصی می باشد، پاسخ سؤالات چندگزینه ای و بر اساس طیف لیکرت می باشد، بطوریکه هرگز کد ۱، به ندرت کد ۲، برخی اوقات ۳، اغلب اوقات ۴ و همیشه کد ۵ دارند. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزارهای SPSS، Excel و Smart PLS و روشهای آمار توصیفی (جدول فراوانی، درصد معتبر، میانگین، انحراف معیار، ماکزیمم و مینیمم) و آمار استنباطی (مدلسازی معادلات ساختاری و تحلیل مسیر) استفاده شد.

یافته‌ها

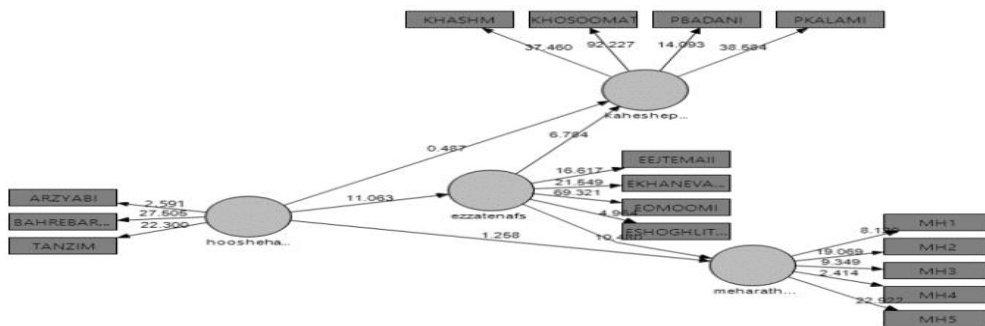
برای بررسی پایایی (همسانی درونی) گویه هایی که بار عاملی آنها از ۰/۷ بیشتر است مناسب تر هستند (شکل ۱).

شکل ۱: بارهای عاملی گویه ها

برای بررسی معناداری بارهای عاملی، آماره های t مربوط به بارهای عاملی هر گویه را در سطح ۵ درصد با $1/96$ مقایسه شد. آماره هایی بزرگتر از این عدد، معنادار هستند (شکل ۲).

شکل ۲: آماره های آزمون t مربوط به بارهای عاملی

آماره آزمون تمامی بارهای عاملی شاخص های مؤلفه ها از $1/96$ بیشتر است بنابراین همه شاخص های مؤلفه ها قابل قبول هستند اما بارهای عاملی که از $0/7$ بیشتر است مناسب تر هستند (جدول ۳).

جدول شماره ۳: مقادیر بارهای عاملی و آماره آزمون گویه ها در مدل

متغیر	گویه	بار عاملی	آماره آزمون
هوش هیجانی	تنظیم هیجان	۰/۸۶	۲۲/۳۰
	ارزیابی و بیان هیجان	۰/۴۱	۲/۵۹
	بهره برداری از هیجان	۰/۸۹۳	۲۷/۵۰
عزت نفس	عزت نفس عمومی	۰/۹۲	۶۹/۳۲
	عزت نفس خانوادگی	۰/۷۷	۲۱/۵۴
	عزت نفس شغلی/تحصیلی	۰/۴۹	۴/۹۶
	عزت نفس اجتماعی	۰/۷۶	۱۶/۶۱
کاهش پرخاشگری	پرخاشگری بدنی	۰/۷۸	۱۴/۰۹
	پرخاشگری کلامی	۰/۸۹۵	۳۸/۵۸
	خشم	۰/۸۹۰	۳۷/۴۵
	خصومت	۰/۹۳	۹۲/۲۲
مهارت های اجتماعی	مهارت های اجتماعی مناسب	۰/۶۵	۸/۱۱
	رفتارهای غیراجتماعی	۰/۸۲	۱۹/۰۶
	پرخاشگری و رفتارهای تکانشی	۰/۶۸	۹/۳۴
	برتری طلبی، اطمینان زیاد به خود داشتن	۰/۳۳	۲/۴۱
	رابطه با همسالان	۰/۷۸	۲۲/۹۲

در بررسی روایی تشخیصی سازه ها، بار عاملی هر گویه بر سازه خود حداقل ۰/۱ بیشتر از بار عاملی آن بر دیگر سازه ها بود. همچنین، همبستگی بین متغیرهای پنهان تحقیق، مقادیر روی قطر ماتریس از مقادیر ستونی که در آن قرار دارند بیشتر بود. عبارتی همبستگی بین متغیرهای پنهان برقرار بود (جدول ۴).

جدول شماره ۴: نتایج همبستگی بین متغیرهای پنهان

مهارت های اجتماعی	کاهش پرخاشگری	هوش هیجانی	عزت نفس	
			۰/۷۵۶۰	عزت نفس
		۰/۷۵۶۳	۰/۵۳	هوش هیجانی
	۰/۸۷	-۰/۲۱	-۰/۴۶	کاهش پرخاشگری
۰/۶۷	-۰/۳۵	۰/۴۳	۰/۶۶	مهارت های اجتماعی

در بررسی تحلیل مدل ساختاری پژوهش، بدون متغیرهای آشکار، میزان واریانس تبیین شده (درصد تغییرات پیش بینی شده برای هر متغیر پنهان وابسته) را نشان داد. این اعداد به نسبت بیان شدند برای بیان درصدی، در عدد ۱۰۰ ضرب می شوند. یعنی ۲۸ درصد از عزت نفس

توسط متغیر مستقل هوش هیجانی پیش بینی می شود. ۲۱ درصد کاهش پرخاشگری و ۴۵ درصد مهارت های اجتماعی توسط هوش هیجانی و عزت نفس پیش بینی می شوند (جدول ۵).

جدول شماره ۵: میزان تغییرات تبیین شده توسط متغیرهای وابسته پنهان

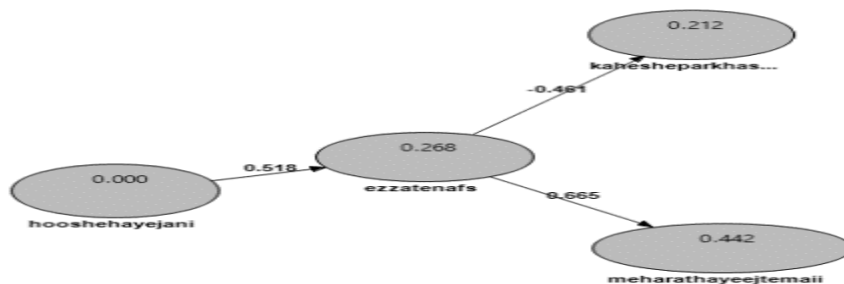
متغیر	تغییرات تبیین شده
هوش هیجانی	
عزت نفس	۰/۲۸
کاهش پرخاشگری	۰/۲۱
مهارت های اجتماعی	۰/۴۵

به منظور بررسی اثرات متغیرهای پنهان بر یکدیگر، آماره های آزمون مربوط به اثرات متغیرهای پنهان بر یکدیگر بررسی می شوند (شکل ۲). در سطح $0/05$ و مقایسه با $1/96$ اثر مستقیم هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری $0/487 > 1/96$ معنادار نبود، همچنین اثر مستقیم هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی $1/258 > 1/96$ نیز معنادار نبود. بنابراین مسیر این متغیرها در مدل مفهومی حذف شدند. میزان اثر هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری از داده های نمونه $0/48$ بدست آمد که بسیار جزیی بود و میزان اثر هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی نیز از داده های نمونه $0/106$ بدست آمد که بسیار ناچیز بود. اما می توان اثر غیر مستقیم هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری را از حاصلضرب اثرهای این مسیرها بدست آورد (جدول ۶).

جدول شماره ۶: بررسی اثرات کل متغیرها در مدل

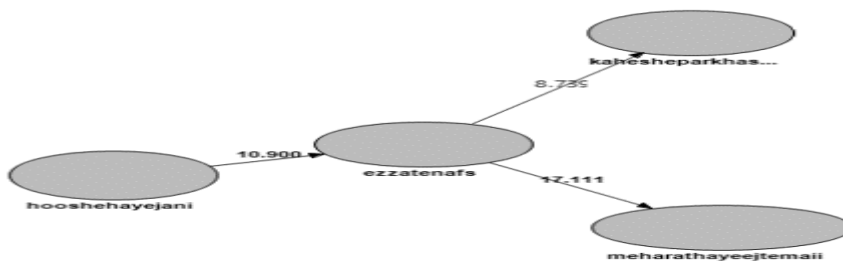
اثرات متغیرها بر یکدیگر	میزان اثر	آماره آزمون t	نتیجه
هوش هیجانی ← عزت نفس	۰/۵۳۲	۱۱/۰۶۳	تأیید شد
هوش هیجانی ← کاهش پرخاشگری	۰/۰۴۸	۰/۴۸۷	رد شد
هوش هیجانی ← مهارت های اجتماعی	۰/۱۰۶	۱/۲۵۸	رد شد
عزت نفس ← کاهش پرخاشگری	-۰/۴۸۶	۶/۷۸۴	تأیید شد
عزت نفس ← مهارت های اجتماعی	۰/۶۰۹	۱۰/۴۸۰	تأیید شد
هوش هیجانی ← عزت نفس ← کاهش پرخاشگری	۰/۲۶	-----	تأیید شد
هوش هیجانی ← عزت نفس ← مهارت های اجتماعی	۰/۳۲	-----	تأیید شد

تأثیر مستقیم هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری و مهارت های اجتماعی معنادار نبود بنابراین اثرات متغیرهای پنهان بر یکدیگر در مدل ویرایش شده، محاسبه شدند (شکل ۳).

شکل ۳. اثرات کل مسیرها در مدل ویرایش شده

آماره های آزمون t در سطح ۰/۰۵ برای مسیرهای رسم شده از ۱/۹۶ بیشتر بود (شکل ۴).

شکل ۴. آماره های آزمون مسیرها در مدل ویرایش شده

آماره های آزمون t اثرات متغیرهایی که در مدل از ۱/۹۶ بیشتر هستند معنادار است (جدول ۷).

جدول شماره ۷: بررسی اثرات کل متغیرها در مدل ویرایش شده

آماره آزمون t	میزان اثر	اثرات متغیرها بر یکدیگر
۱۰/۹	۰/۵۲	هوش هیجانی ← عزت نفس
۸/۷	-۰/۴۶	عزت نفس ← کاهش پرخاشگری
۱۷/۱۱	۰/۶۶	عزت نفس ← مهارت های اجتماعی
----	-۰/۲۴	هوش هیجانی ← عزت نفس ← کاهش پرخاشگری
----	۰/۳۴	هوش هیجانی ← عزت نفس ← مهارت های اجتماعی

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر، با هدف بررسی تأثیر هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری با متغیر میانجی عزت نفس در بین بانوان سرپرست خانوار بهزیستی شهرستان سرخس انجام شد. توانمندسازی زنان سرپرست خانوار به مثابه هدف غایی برنامه های رفاه و مددکاری اجتماعی، رویکردی نوین است که بر دو رکن مهم توسعه توانمندی های زنان سرپرست خانوار در معیشت پایدار برای خود و افراد تحت تکفل شان و نیز ارتقای مهارت های فردی و اجتماعی آن ها در مدیریت خانواده استوار است و اجرای آن نیازمند به کارگیری راهبردها و سیاست های هوشمندانه و متناسب با ویژگی های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و کالبدی می باشد (صیامی و ستاری وند، ۱۴۰۰: ۴۰۵). این پژوهش با هدف آگاه سازی مدیران و مسئولین در برنامه ریزی های توانمندسازی زنان سرپرست خانوار انجام شده است. یافته ها، تأثیر مستقیم هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی را رد کرد. می توان گفت مشکلات اقتصادی، اجتماعی، تورم و اضافه بر آن دغدغه ها و مسائل بانوان سرپرست خانوار چنان بر مهارت های اجتماعی تأثیرگذار بوده که هوش هیجانی را تحت الشعاع خود قرار داده است بطوریکه شدت مشکلات باعث کمرنگ شدن مهارت هایی اجتماعی افراد شده است. هر چند که تأثیر غیر مستقیم هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی از طریق متغیر میانجی عزت نفس در این تحقیق تأیید شد، عبارتی هوش هیجانی از طریق عزت نفس بر مهارت های اجتماعی تأثیر مثبت معنادار داشت.

تأثیر مستقیم هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری رد شد. میتوان گفت طبق نظر گلمن هوش هیجانی تقریباً تمام جنبه های زندگی کاری را تحت تأثیر قرار می دهد، بنابراین افرادی که دارای هوش هیجانی بالاتری هستند دارای عملکرد بهتری خواهند بود (جزینی، داوودی و نظری، ۱۳۹۸). عواملی در افزایش پرخاشگری نقش دارند که عصبانیت و خشم از عوامل پیش بینی کننده آن هستند (وانگ و دیگران، ۲۰۱۸: ۴۴). بنابراین مشکلات خاص اقتصادی و اجتماعی و مسئولیت بیشتر زنان سرپرست خانوار نسبت به سایر زنان، روحیه پرخاشگری در افراد نمونه، قوی تر از هوش هیجانی عمل کرده و فرضیه تأثیر مستقیم هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری تأیید نشد. هر چند که تأثیر غیر مستقیم هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری از طریق متغیر میانجی عزت نفس در این پژوهش تأیید شد. می توان چنین

استدلال کرد که چون عزت نفس به ارزشیابی مثبت فرد از خودش اشاره دارد فردی که هوش هیجانی بالایی دارد در تشخیص و درک احساسات و رفتار خود و دیگران و کنترل و مدیریت آنها توانایی دارد، از طرفی این شناخت باعث می شود ارزیابی شخص، از خود و دستیابی به اهدافش مثبت تلقی شود و برنامه ریزی فرد در جهت موفقیت طوری انجام گیرد که به اهدافش برسد و شخص موفق شود و این نتیجه باعث می شود که نسبت به دیگران دید مثبتی داشته باشد و احساس خوب موفقیت در زندگی باعث می شود فرد به زندگی با دیدگاه مثبتی بنگرد بنابراین در مسائل مختلف و تعامل با دیگران زود پرخاش نمی کند. عبارتی هوش هیجانی از طریق عزت نفس بر کاهش پرخاشگری تأثیر مثبت معنادار داشت.

تأثیر مستقیم هوش هیجانی بر عزت نفس تأیید شد. شواهد نشان می دهد افرادی که هوش هیجانی دارند یعنی کسانی که احساسات خود را به خوبی می شناسند و هدایت می کنند، احساسات دیگران را نیز درک می کنند و به طرز اثربخش با آن برخورد می کنند. افرادی که هوش هیجانی شان به خوبی رشد یافته، در زندگی خویش نیز خرسند و کارآمد هستند (گراوند و وهابی، ۱۳۹۵: ۸۳). از طرف دیگر، تصورات و نگرش های شخصی، نقش زیادی در زندگی فرد دارند. تصورات بر اساس بازخوردی که از نظر دیگران به دست می آید تشکیل می شوند، همانطور که عزت نفس بر اثر انعکاس ارزیابی دیگران به وجود می آید و در شخص درونی می شود. عزت نفس قضاوت و رأی شخص در رابطه با ارزش و لیاقت و قبول و پذیرش یا رد خود بوده که در نگرش فرد ظاهر می شود (گراوند و وهابی، ۱۳۹۵: ۸۲). عبارتی هوش هیجانی بر عزت نفس تأثیر مثبت معنادار داشت و این نتیجه با یافته های گراوند و وهابی (۱۳۹۴)، قنبری و دیگران (۱۳۹۴) و رووالکابا، فرناندز، سلازر و (۲۰۱۷) مطابقت دارد.

تأثیر عزت نفس بر مهارت های اجتماعی تأیید شد. عزت نفس بر اساس ارزش های ریشه دار شخصی حاصل از یک زمینه اجتماعی، رابطه ای و فرهنگی معین ساخته شده است و با اعتبار اجتماعی و احساس یک انسان ارزشمند بودن با نقش معناداری در جامعه با تأمین معیارهای فرهنگ و جهان بینی معین، به عنوان سپری در برابر تهدیدهای سلامت روان، عمل می کند (روشی، پنزی، پایترابیشا، منزونی و گیانلوکا^۱، ۲۰۲۰). بنابراین عزت نفس بر مهارت های اجتماعی تأثیر مثبت معنادار داشت و این نتیجه با یافته های پای و دیگران (۲۰۱۷)، اسدی و

^۱ . Rossi & Panzeri & Pietrabissa & Manzoni & Gianluca

امینی (۱۳۹۴)، حیدری و قاسمی (۱۳۹۴)، سیادت و جدیدی (۱۳۹۴)، زرنثار بابلانی و دیگران (۱۳۹۵)، شفیع و شفیع (۱۳۹۵)، واحدی و خوش نظر (۱۳۹۵)، کریم زاده و دیگران (۱۳۹۷) و محمدی احمدآبادی و ایزدپناه (۱۳۹۷) مشابه است.

تأثیر مستقیم عزت نفس بر پرخاشگری تأیید شد. باور مرسوم در بین روانشناسان این است که عزت نفس پایین اصلی ترین پیش بینی کننده خشونت و پرخاشگری می باشد. عزت نفس پایین منجر به شکل گیری یک خرده فرهنگ از خشونت می گردد، زیرا منابع متداول عزت نفس در دسترس نمی باشند و پرخاشگری به عنوان منبع جایگزین در نظر گرفته می شود. بر این اساس عزت نفس پایین، باعث بروز گرایش به خطرپذیری در گروه های خشن می شود و به دلیل احساس خودبیزاری برانگیخته می شود که به صورت پرخاشگرانه نسبت به موقعیت ها و افرادی که شایستگی آنها را به چالش می کشند برخورد کنند تا بدین وسیله عزت نفس خودشان را افزایش دهند. (شب افروز و دیگران، ۱۳۹۶). هرچه عزت نفس افراد، بالاتر باشد، کمتر پرخاشگری می کند و همچنین بیشتر می تواند خود را کنترل کند (احمدی و دیگران، ۱۳۹۴). بنابراین عزت نفس بر کاهش پرخاشگری تأثیر مثبت معنادار داشت و این نتیجه با یافته های ویرجیل و دیگران (۲۰۱۴)، باز و دیگران (۲۰۱۷) و شب افروز و دیگران (۱۳۹۶) مشابه است.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر پیشنهاد می شود مدیران و مسئولین مراکزی چون بهزیستی و کمیته امداد، از طریق برگزاری دوره های آموزشی هوش هیجانی و عزت نفس، با هدف ارتقاء هوش هیجانی و عزت نفس بانوان سرپرست خانوار در جهت افزایش مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری اقدام نمایند. همچنین، عناوین پژوهشی در جهت تکمیل این مطالعه می تواند مواردی همچون بررسی تأثیر توانمندسازی و کارآفرینی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری، بررسی تأثیر آموزش هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری، بررسی تأثیر آموزش عزت نفس بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری، بررسی تأثیر مؤلفه های هوش هیجانی بر مهارت های اجتماعی و کاهش پرخاشگری باشد.

منابع و ماخذ

- آسانی ترکمبور، صمد، آسانی ترکمبور، حکیمه، و رنجبری، یعقوب. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش گروهی هوش هیجانی بر پرخاشگری دانش آموزان دبیرستانی پسر شهر بستان آباد. کنفرانس بین المللی اقتصاد، مدیریت، روانشناسی. قم، دانشگاه علمی کاربردی استانداری قم.
- احمدی، سعید، امینی، فروتن، و ذاکریان، علیرضا. (۱۳۹۴). رابطه عزت نفس با پرخاشگری دانش آموزان دختر مقطع راهنمایی. اولین همایش ملی علوم انسانی اسلامی، قم.
- احمدی ده کهنه، صادق، و نوروزی، راضیه. (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین هوش هیجانی و پرخاشگری دانشجویان دانشگاه اصفهان. هشتمین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران، شرکت همایشگران مهر اشراق.
- اسدی، مسعود، و امینی، یوسف. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین مهارت های اجتماعی و عزت نفس دانش آموزان ۹-۱۱ ساله ناحیه ۳ شهر اهواز. دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران.
- اکبریان، بهرام؛ قدرتی، سیما، و رضوی، مرضیه سادات. (۱۳۹۵). اثربخشی گروه درمانی مبتنی بر یادگیری اجتماعی بر پرخاشگری و هوش هیجانی نوجوانان پسر. سومین کنفرانس بین المللی نوآوری های اخیر در روانشناسی، مشاوره و علوم رفتاری، تهران، موسسه آموزش عالی نیکان.
- انتصارفومنی، غلامحسین، و افشارنجفی، علی. (۱۳۹۴). تأثیر آموزش هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری فردی اجتماعی دانش آموزان پسر دوره دوم متوسطه ی شهرستان قزوین. اولین همایش علمی پژوهشی روانشناسی، علوم تربیتی و آسیب شناسی جامعه، بصورت الکترونیکی، شرکت طلای سبز، انجمن پایش.
- انصافی کوچمشکی، میلاد، وکاشف، سیدمحمد. (۱۳۹۷). رابطه بین هوش هیجانی با خشم و پرخاشگری ورزشکاران ورزش های رزمی استان آذربایجان غربی. چهارمین همایش بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی با رویکرد توسعه پایدار، شیراز، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار.
- ترکمن ملایری، مهدی، و شیخ الاسلامی، راضیه. (۱۳۹۴). آموزش گروهی هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری دانش آموزان پسر و دختر مقطع راهنمایی شهر شیراز. دومین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.

توکلی زاده، جهانشیر، رحمانی، مطهره، و خدادادی، زهره. (۱۳۹۶). رابطه قاطعیت و پرخاشگری والدین با هوش هیجانی دانش آموزان پایه ششم ابتدایی شهر قاین. دوازدهمین کنگره پژوهشی سالیانه دانشجویان علوم پزشکی شرق کشور، گناباد، کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گناباد.

جباری، لیلا، ملول، آرزو، سالخورد، یدالله، و سهیلی، یوسف. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری زندانیان جوان پرخاشجوی با هدف ایجاد نظم و امنیت در زندان شهر کرمانشاه. اولین کنفرانس ملی پژوهش های نوین ایران و جهان در روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی، شیراز، دانشگاه علمی کاربردی شوشتر.

جزینی، علیرضا، داوودی دهقانی، ابراهیم، و نظری، فرج. (۱۳۹۸). رابطه مهارت هوش هیجانی با عملکرد گشتهای انتظامی در سرکلانتری یکم تهران بزرگ. *نشریه علمی انتظام اجتماعی*، ۱۲(۱): ۴۸-۲۵.

جعفری بلالمی، نادر، خلیلیان، علیرضا، و زرگرنجاج، طاهره. (۱۳۹۴). تأثیر آموزش مؤلفه های هوش هیجانی بر افزایش مهارت های اجتماعی (با تأکید بر رضایت زناشویی) دانشجویان دانشگاه مازندران. *فصلنامه علمی پژوهشی طب و ترکیه*، ۲۴(۴): ۸۱-۹۰.

جمشیدی، معصومه، و مهدی زاده، حسین. (۱۳۹۸). کاربرد رویکرد آینده پژوهی در تحلیل سیستمی پیامدهای استراتژی مرسوم توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار استان ایلام. *زن در توسعه و سیاست*، ۱۷(۴): ۶۳۱-۶۵۲.

حیدری، اسفندیار، و قاسمی، مریم. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش مهارت های اجتماعی بر ابعاد مختلف عزت نفس دانش آموزان پسر نابینای شهر شیراز. اولین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم تربیتی، شیراز، موسسه عالی علوم و فناوری حکیم عرفی شیراز.

خدابخش پیرکلانی، روشنک، امانی، فاطمه، رئیس، فاطمه، و حاج کرم، آمنه. (۱۳۹۹). پیش بینی مهارت های اجتماعی نوجوانان براساس هوش هیجانی والدین آنها. *مجله روانشناسی و روان پزشکی شناخت*، ۷(۱): ۱۴۱-۱۵۲.

چهارباغی، زهرا، و شهر آبادی، حسین. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش هوش هیجانی بر پرخاشگری بازیکنان فوتسال نخبه. چهارمین کنفرانس بین المللی علوم و مهندسی، ایتالیا-رم، موسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ویرا.

زرنثار بابلانی، پریسا، زرنثار بابلانی، سمیه، و قربانی قوشه علیا، امین. (۱۳۹۵). بررسی ارتباط مهارت اجتماعی با عزت نفس کودکان. چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران.

سیادت، سیدمرتضی، و جدیدی، محسن. (۱۳۹۴). تاثیر مهارت های اجتماعی بر عزت نفس و ابعاد هویت کودکان کار. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۱۱(۳۷): ۸۳-۱۰۱.

شب افروز، مریم، جنگی، سکینه، جوادی علمی، لیلا، افروز، غلامعلی، و پسندیده، محمدمهدی. (۱۳۹۶). بررسی نقش عزت نفس پایین در ایجاد پرخاشگری نوجوانان. کنفرانس بین المللی فرهنگ آسیب شناسی روانی و تربیت، دوره ۱.

شریفیان، صلاح. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین پرخاشگری و هوش هیجانی در دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان بوکان. اولین کنگره علمی پژوهشی سراسری توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی، جامعه شناسی و علوم فرهنگی اجتماعی ایران، انجمن علمی توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.

شفیعی، شیرین، و شفییعی، محمدسعید. (۱۳۹۵). بررسی رابطه عزت نفس کودکان و موفقیت آنها در مهارت های اجتماعی. سومین کنفرانس بین المللی علوم و مهندسی، استانبول - کشور ترکیه، موسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ویرا.

شهابی اوجان، حاجیه بانو، پورشافعی، هادی، پاکدامن، مجید، و عباسی، اسماعیل. (۱۳۹۳). تاثیر آموزش مهارت های اجتماعی بر عزت نفس دانش آموزان عقب مانده ذهنی آموزش پذیر. نخستین همایش ملی توانمندسازی فردی اجتماعی افراد با نیازهای ویژه، خراسان جنوبی - قاین، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قاینات.

شیانی، ملیحه، و زارع، حنان. (۱۳۹۸). فراتحلیل مطالعات زنان سرپرست خانوار در ایران. *مطالعات جامعه شناسی (علمی-پژوهشی)*، ۲۶(۲): ۶۷-۹۷.

صیامی، قدیر، و ستاری وند، ملیحه. (۱۴۰۰). تحلیل استراتژیک از راهبردهای توانمندسازی زنان سرپرست خانوار در سکونت گاه های غیررسمی با تاکید بر کارآفرینی مطالعه موردی: محلات انصار و اروند در شهرک شهید رجایی مشهد. *زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، ۱۹(۳): ۴۰۵-۴۲۷. طاهرزاد، معصومه، و عبدالهی، داود. (۱۳۹۷). تاثیر هوش هیجانی بر پرخاشگری. کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی - اجتماعی، خوی، دانشگاه آزاد اسلامی زرکان - آموزش عالی علامه خویی وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری.

عاشوری چمن آبادی، علی اصغر، نجات، حمید، غلامپورسیجاوندی، حسن، و تیموری، نوراله. (۱۳۹۳). تأثیر آموزش هوش هیجانی بر افزایش سازگاری فردی، اجتماعی و کاهش پرخاشگری دانش آموزان پسر پایه پنجم ابتدایی. سومین همایش ملی سلامت روان و تندرستی، قوچان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قوچان.

عباسی قراجه، پروانه، باقری، علی، محمدپورانجردی، احمد، و محمدی، اکبر. (۱۳۹۶). تأثیر آموزش مهارت حل مسئله و هوش هیجانی بر پرخاشگری نوجوانان. ششمین کنگره انجمن روانشناسی ایران، تهران، انجمن روانشناسی ایران.

عرب تیموری، ابراهیم. (۱۳۹۴). بررسی اثر بخشی آموزش هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری فردی، اجتماعی دانش آموزان پسر پایه ششم. همایش بین المللی روانشناسی و فرهنگ زندگی، استانبول، موسسه سفیران فرهنگی مبین.

عصمتی، مسعود، و عاشوری چمن آبادی، علی اصغر. (۱۳۹۳). تأثیر آموزش هوش هیجانی بر کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری فردی، اجتماعی دانش آموزان دختر پایه ششم. اولین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی، انجمن علمی توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.

غفاریان پناهی، علی، توحیدی مقدم، محمد، کشتی دار، رضا، و ارزانی شهنی، غزاله. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر آموزش هوش هیجانی بر پرخاشگری دانش آموزان دبیرستان های تربیت بدنی مشهد. اولین همایش ملی دستاوردهای نوین تربیت بدنی و ورزش، چابهار، دانشگاه بین المللی چابهار. قنبری، علی، سوری، سارا، و میره وندی، فروزان. (۱۳۹۴). بررسی رابطه هوش هیجانی با عزت نفس دانش آموزان مقطع متوسطه دوم. سومین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، قم.

کریم زاده، منصوره، پناهی، ناصر، قهرمانلو، زهرا، و شهبازی، سارا. (۱۳۹۷). بررسی رابطه مهارت های اجتماعی با عزت نفس و سازگاری اجتماعی دانش آموزان دختر معلول جسمی- حرکتی شهر تهران. اولین کنگره بین المللی و پنجمین کنگره ملی آموزش و سلامت کودکان پیش از دبستان، تهران، گروه آموزشی پیش از دبستان دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی.

گراوند، یوسف، و وهابی، فرجام. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش هوش هیجانی بر عزت نفس در پلیس امداد تهران بزرگ. نشریه آموزش در علوم انتظامی، ۴(۱۲): ۶۱-۸۰.

محمدی احمدآبادی، ناصر، و ایزدپناه، صالح. (۱۳۹۷). بررسی رابطه مهارت های اجتماعی با عزت نفس، در رفتار سازمانی معلمان شهرستان بافق. دومین همایش بین المللی روانشناسی و مطالعات اجتماعی، تهران، مرکز همایش های کوشا گستر.

مددیان، مرضیه. (۱۳۹۷). واکاوی نقش هوش هیجانی و مهارت های ارتباطی در کاهش میزان پرخاشگری دانش آموزان. چهارمین کنفرانس ملی توانمند سازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات مدیریت، تهران، مرکز توانمندسازی مهارت های فرهنگی و اجتماعی جامعه.

میرخزیمه، سمیه، شهرکی، هادی، و بهاری، مجی الدین. (۱۳۹۴). اثر آموزش مهارت های هوش هیجانی در کنترل پرخاشگری دختران نوجوان والیبالیست. اولین همایش ملی دستاوردهای نوین تربیت بدنی و ورزش، چابهار، دانشگاه بین المللی چابهار.

میرکریم پور، سیده مریم، و خوش روش، وحید. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر آموزش هوش هیجانی بر پرخاشگری و سازگاری فردی-اجتماعی بر دانش آموزان. اولین همایش بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، همدان، دبیرخانه دائمی همایش.

نقی زاده، صفیه. (۱۳۹۶). ارتباط هوش هیجانی و پرخاشگری دانش آموزان دختر رشته های تیمی و انفرادی. اولین همایش دستاوردهای ملی علوم ورزشی و سلامت، دانشگاه علوم پزشکی آبادان. نورائی، محسن. (۱۳۹۴). آموزش هوش هیجانی و اثر بخشی آن در کاهش و کنترل خشم، پرخاشگری، خشونت و جرم در بین کودکان، نوجوانان و جوانان با تأکید بر آموزه های دینی. دومین کنگره بین المللی تفکر و پژوهش دینی، اردبیل، اداره کل تبلیغات اسلامی استان اردبیل، کانون فرهنگی تبلیغی مناجات اردبیل.

واحدی، راضیه، و خوش نظر، اصغر. (۱۳۹۵). رابطه بین مهارت های اجتماعی با عزت نفس کارکنان سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان قزوین. دومین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.

ولی پور، بشری، پورمراد، شهین، کهنه پوشی، شتاو، و سهرابی، معصومه. (۱۳۹۶). بررسی ارتباط هوش هیجانی با رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان ابتدایی. دهمین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران، شرکت همایشگران مهر اشراق.

Antoñanzas, J.L. (2021). The Relationship of Personality, Emotional Intelligence, and Aggressiveness in Students: A Study Using the Big Five Personality Questionnaire for Children and Adults (BFQ-NA). *Eur. J. Investig. Health Psychol. Educ.* 11(1): 1-11.

- Asmi, N, Noviyanti, A, Anggraeni, D, N. (2020). The Correlation Between Self-concept and Self-esteem with The Lifestyle of Korean-pop Culturestudent Fans at Sman 7 Bekasi, Indonesia. *European Journal of Education Studies*, 6(12): 254-263.
- Castillo, R., Salguero, J.M., Fernández-Berrocal, P., Balluerka, N. (۲۰۱۳). Effects of an emotional intelligence intervention on aggression and empathy among adolescents. *Journal : Journal of Adolescence*, 36(5): ۸۸۳-۸۹۲.
- Coccaro EF, Solis O, Fanning J, Lee R. (2015). Emotional intelligence and impulsive aggression in intermittent explosive disorder. *Journal of Psychiatric Research*, ۶۱: ۱۳۵-۱۴۰.
- Clark, M, Barbaro, J, Dissanayake, C. (2019). Parent and Teacher Ratings of Social Skills, Peer Play and Problem Behaviours in Children with Autism Spectrum Disorder. *International Journal of Disability, Development and Education*, 67(2):194-207.
- Dickerson, K, Flynn, E, Levine, L,J, Quas, J, A. (2018). Are emotions controllable? Maltreated and non-maltreated youth's implicit beliefs about emotion and aggressive tendencies. *Child Abuse & Neglect*, 77: 222-231.
- García-Sancho, E, Salguero, J, M, Fernández-Berroca, P. (۲۰۱۴). Relationship between emotional intelligence and aggression: A systematic review, *Aggression and Violent Behavior*, 19(5): ۵۸۴-۵۹۱.
- Hutchins, N,S, Burke, M, D, Bowman-Perrott, L, Tarlow, K, R, Hatton, H. (2020). The Effects of Social Skills Interventions for Students With EBD and ASD: A Single-Case Meta-Analysis, *Psychology & Counseling*, 44(5): 773-794.
- Nguyen, W, Ownsworth, T, Nicol, C, Zimmerman, D. (2020). How I See and Feel About Myself: Domain-Specific Self-Concept and Self-Esteem in Autistic Adults. *Journal List Front Psychol*, 11: 913.
- Nikooyeh, E, Zarani, F, Fathabadi, J. (۲۰۱۷). The mediating role of social skills and sensation seeking in the relationship between trait emotional intelligence and school adjustment in adolescents. *Journal of Adolescence*, ۵۹: 45-50.
- Paz, V, Nicolaisen-Sobesky, E, Collado, E, Horta, S, Rey, C, Rivero, M, Berriolo, P, Diaz, M, Oton, M, Perez, A, Fernández-Theoduloz, G, Cabana, A, Gradin, V, B. (2017). Effect of self-esteem on social interactions during the Ultimatum Game, *Journal :Psychiatry Research*. 252: 247-255.
- Rossi, A, Panzeri, A, Pietrabissa, G, Manzoni, G,M, Gianluca, C, Mannarini, S. (2020), The Anxiety-Buffer Hypothesis in the Time of COVID-19: When

- Self-Esteem Protects From the Impact of Loneliness and Fear on Anxiety and Depression. *Journal List Front Psychol*, 11: 2177.
- Ruvalcaba-Romero, N, A, Fernández-Berrocal, P., Salazar-Estrada, J,G., Gallegos-Guajardo, J. (۲۰۱۷). Positive emotions, self-esteem, nterpersonal relationships and social support as mediators between emotional intelligence and life satisfaction. *Journal of Behavior, Health & Social*, ۹(۱): ۱-۶.
- Ruzansky, A, S, Harrison, M, A. (2018). Swinging high or low? Measuring self-esteem in swingers. *The Social Science Journal*, 56(1): 30-37.
- Saiphoo, A, N, Halevi, L, D, Vahedi, Z (2020). Social networking site use and self-esteem: A meta-analytic review. *Personality and Individual Differences*, 153: 1-11.
- Saleh, N, M, A, Eldeep, N, M. (2020). Relationship between Self Esteem and Emotional Intelligence among Nursing Managers. *Assiut Scientific Nursing Journal*, 8 (21): 137-146.
- Salavera,C, Usan, P, Jarie, L. (۲۰۱۷), Emotional intelligence and social skills on self-efficacy in Secondary Education students. Are there gender differences? *Journal of Adolescence*, ۶۰: ۳۹-۴۶.
- Salvador Lima-Rodríguez, J, Teresa Baena-Ariza, M, Domínguez-Sánchez, I, Lima-Serrano, M. (2018). Intellectual disability in children and teenagers: Influence on family and family health. Systematic review. *EnfermerÃ-a ClÃ-nica (English Edition)*, 28(2): 89-102.
- Trigueros, R, Sanchez-Sanchez, E, Mercader, I, M. Aguilar-Parra, J, López-Liria, R, Morales-Gázquez, M, J, M, Fernández-Campoy, J, Rocamora, P. (2020). Relationship between Emotional Intelligence, Social Skills and Peer Harassment. A Study with High School Students. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17(12): 1-10.
- Ugwuanyi, C, S, Okeke, C. I.O, Asomugha, C, G. (2020). Prediction of learners' mathematics performance by their emotional intelligence, self-esteem, and self-efficacy. *Cypriot Journal of Educational Science*. 15(3), 492-501.
- Virgil Zeigler-Hill, V., Enjaian, B., Holden, C, J., Southard, A,C. (۲۰۱۴). Using self-esteem instability to disentangle the connection between self-esteem level and perceived aggression. *Journal of Research in Personality*, 49: ۴۷-۵۱.
- Wang, X, Yang, L, Yang, J, Gao, L, Zhao, F, Xie, X, Lei, L. (2018). Trait anger and aggression: A moderated mediation model of anger rumination and moral disengagement. *Personality and Individual Differences*, 125: 44-49.